

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Біленька Вікторія Вікторівна, асистент кафедри соціології та соціальної роботи ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Дніпро

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-7697-4728>

Мета статті – здійснити комплексний аналіз сучасних викликів і перспектив розвитку волонтерської діяльності в Україні у сфері соціальної роботи, спираючись на новітні публікації, аналітичні звіти та статистику 2021-2025 років. Методологія ґрунтується на системному огляді наукової літератури, порівняльно-правовому аналізі нормативної бази волонтерства, узагальненні емпіричних даних загальнонаціональних опитувань і тематичних досліджень міжнародних донорських організацій. У роботі використано принципи доказовості та репрезентативності джерельної бази, забезпечено відбір публікацій з високим науковим авторитетом і актуальністю. Дослідження охоплює структурні компоненти волонтерства, дотичного до соціальної роботи: організаційно-інституційні засади, партнерство держави і громадянського суспільства, кадрово-психологічні аспекти, цифровізацію і логістику допомоги, а також роль волонтерства у підтримці вразливих груп та післявоєнному відновленні громад. Окрему увагу приділено динаміці довіри до волонтерських ініціатив, трансформації мотивації учасників руху та географічним відмінностям залучення населення. Наукова новизна полягає у систематизації постпандемічних і воєнних детермінант розвитку волонтерства, виявленні вузьких місць інституціоналізації (безпека волонтерів, прозорість ресурсних потоків, інтеграція у систему соціальних послуг) та формулюванні цілісної рамки політик підтримки на найближчі 5-10 років. Узагальнені результати засвідчують, що, попри безпрецедентне зростання громадянської активності, сектор стикається з викликами нормативної невизначеності, координаційних розривів, ресурсної нестабільності та емоційного вигорання учасників. Практичне значення дослідження полягає у пропозиціях щодо посилення державно-громадського партнерства, створення національної інфраструктури координації та звітності, масштабування програм підготовки і психологічної підтримки волонтерів, розвитку корпоративного та цифрового волонтерства.

Висновки підкреслюють необхідність стратегічної інтеграції волонтерства у політику соціальної підтримки і відбудови, що забезпечить сталість результатів та підвищить ефективність допомоги вразливим групам населення.

Ключові слова: волонтерська діяльність, соціальна робота, волонтерський рух, громадянське суспільство.

Bilenka V. Challenges and prospects for the development of volunteer activity in Ukraine

The article aims to provide a comprehensive assessment of the current challenges and development prospects of volunteer activity in Ukraine within the field of social work, drawing on recent publications, analytical reports, and statistics from 2021-2025. The methodology relies on a systematic review of academic literature, a comparative legal analysis of the national framework regulating volunteering, and a synthesis of empirical evidence from nationwide opinion polls and thematic studies by international donor organizations. The study adopts an evidence-based approach and a transparent selection of up-to-date, reputable sources. It addresses the organizational and institutional foundations of social-work-related volunteering, state-civil society partnerships, human resource and psychological dimensions, the digitalization and logistics of assistance, and the role of volunteering in supporting vulnerable groups and post-war community recovery. Special emphasis is placed on trends in public trust towards volunteer initiatives, shifts in volunteer motivation, and regional disparities in civic engagement. The scientific novelty lies in systematizing post-pandemic and wartime determinants of volunteering growth, identifying bottlenecks in institutionalization (volunteer insurance and safety, transparency of resource flows, integration into social service delivery), and outlining a coherent policy roadmap for the next 5–10 years. The findings indicate that, despite unprecedented civic mobilization, the sector faces persistent challenges of regulatory gaps, coordination deficits, resource volatility, and volunteer burnout. The practical implications include proposals to strengthen state-civil society co-production, establish a national coordination and accountability infrastructure, scale training and psychosocial support programs for volunteers, and develop corporate and digital forms of volunteering. The conclusions underscore the need for strategic integration of volunteering into social policy and reconstruction agendas to ensure sustainability of outcomes and greater effectiveness in assisting vulnerable populations.

Key words: volunteer activity, social work, volunteer movement, civil society.

Постановка проблеми. Після 2014 і особливо після 2022 р. волонтерська діяльність в Україні набула масштабу потужного суспільного феномену. В теорії волонтерство розглядається як важливий показник розвитку громадянського суспільства та індикатор соціальної активності населення. За визначенням Закону України «Про волонтерську діяльність», волонтерська діяльність – це «добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги» [11]. Іншими словами, волонтери безоплатно надають послуги чи виконують роботи з метою підтримки інших – від окремих вразливих осіб до цілих суспільних груп. За своєю сутністю волонтерство є однією з форм благодійної діяльності, яка водночас відіграє унікальну роль у системі соціальної роботи: волонтери доповнюють та підсилюють роботу соціальних служб, допомагаючи тим категоріям населення, які потребують підтримки (малозабезпечені, люди з інвалідністю, самотні особи похилого віку, безхатченки, потерпілі від надзвичайних ситуацій тощо). В умовах масштабних криз – таких як збройний конфлікт на сході України з 2014 р., повномасштабна війна з 2022 р. чи пандемія COVID-19 – волонтери стали ключовою опорою держави у реагуванні на гуманітарні та соціальні проблеми, заповнюючи прогалини там, де державна система не завжди встигає ефективно діяти.

Проблематика розвитку волонтерства має як наукове, так і практичне значення. З одного боку, волонтерство – це сфера громадянської активності, що сприяє консолідації суспільства, виробленню довіри та соціального капіталу. З іншої – це ресурс для системи соціального захисту: залучення волонтерів до надання соціальних послуг розширює можливості підтримки вразливих верств населення. Відтак постає ряд важливих питань: як забезпечити сталий розвиток волонтерських ініціатив; які перешкоди стримують волонтерський рух сьогодні; як держава може сприяти волонтерам і чи потрібна інституціалізація волонтерства у

публічному управлінні? Розгляд цих питань є особливо на часі в умовах війни та післявоєнного відновлення України, коли потреба в координації зусиль держави і суспільства максимально зростає.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Волонтерська діяльність в Україні привертала увагу дослідників з різних дисциплін – соціології, соціальної роботи, права, державного управління тощо. У науковій літературі питання волонтерської активності в останні роки активно досліджується. У соціально-правовому аспекті волонтерство проаналізовано в монографії П. Горінова та Р. Драпушка «Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження» [5]. Автори систематизували нормативно-правові основи волонтерства і підкреслили важливість законодавчого закріплення статусу волонтерів, їх прав та обов'язків. Зокрема, Закон України «Про волонтерську діяльність» 2011 р. (№ 3236-VI) став першим кроком до інституціалізації волонтерства, визначивши правові засади залучення волонтерів і діяльності волонтерських організацій [11]. Надалі до нього неодноразово вносилися зміни (2014, 2015, 2021 рр. та ін.), розширюючи перелік напрямів волонтерської роботи – особливо після початку війни, коли до волонтерства масово долучилися громадяни для допомоги армії та постраждалим від конфлікту.

У сфері соціальної роботи дослідники фокусувалися на ролі волонтерства у залученні молоді та студентства до соціально корисної діяльності. Зокрема, А. Котелевець у дисертаційному дослідженні окреслила шляхи розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності, наголосивши на важливості навчання волонтерів і підтримки молодіжних ініціатив з боку університетів і громади [7]. В. Овчарова досліджувала фактори ефективного залучення молоді до волонтерства на рівні громади, вказуючи на мотивуючу роль неформальної освіти і прикладу успішних громадських лідерів [9].

Окремий пласт досліджень присвячено волонтерству в умовах криз і війни. Після 2014 р. з'явилися роботи, які аналізують феномен масового волонтерського руху на підтримку українського війська та внутрішньо переміщених осіб. Так, зафіксовано виникнення численних низових ініціатив, що стали моделлю ефективної громадянської самоорганізації [3]. Соціологи досліджують рівень довіри населення до волонтерів [10]. В. Корнят у своєму дослідженні розглядає волонтерську діяльність в умовах воєнного стану у порівняльній перспективі. Порівнявши український досвід із міжнародними підходами до регулювання волонтерства під час збройних конфліктів, автор наголошує на необхідності правового захисту волонтерів [6]. Також заслуговують на увагу зарубіжні аналітичні звіти. Зокрема, дослідження RTI International «Ukraine's Other Army: Civil Society through the Lens of Citizen Finance and Volunteering» (2023) показало, що понад половина українців, які почали займатися волонтерською діяльністю після лютого 2022 р., ніколи раніше не мали такого досвіду – тобто, війна залучила до волонтерства цілу нову генерацію громадян [1]. Водночас у науковому дискурсі наголошується на нестачі комплексного аналізу того, як інтегрувати цей потужний волонтерський потенціал у системну державну політику та соціальну сферу [3]. Саме тому дослідження спрямоване на заповнення цієї прогалини шляхом узагальнення наявних знань і окреслення шляхів подальших досліджень.

Мета дослідження. Метою даної роботи є висвітлення основних викликів, з якими стикається розвиток волонтерської діяльності в Україні, та визначення перспектив її удосконалення, особливо у сфері, дотичній до соціальної роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історично волонтерський рух в Україні до початку 2010-х років не був масовим явищем – у світовому рейтингу благодійності 2011 р. Україна займала одне з останніх місць (105-те із 145 країн за рівнем залучення громадян до доброчинності

та волонтерства) [1, с. 12-13]. Лише 5% населення тоді брали участь у волонтерській роботі [1, с. 12]. Поворотним моментом стала Революція Гідності (2013-2014 рр.): саме тоді поняття «волонтер» набуло в Україні особливого шанобливого значення, адже добровольці забезпечували Майдан всім необхідним, ризикуючи власною безпекою [1, с. 13]. Після початку війни на сході України у 2014 р. десятки тисяч громадян самоорганізувалися для допомоги фронту та постраждалим – виникли волонтерські групи, фонди, мережі підтримки військових і внутрішньо переміщених осіб [8]. Цей процес значно підвищив рівень громадянської солідарності, що суттєво відобразилося на тенденціях волонтерської діяльності після 2022 р.: за соціологічними даними, на кінець 2023 р. 71% українців з початку повномасштабної війни долучалися до волонтерської допомоги армії, внутрішньо переміщеним особам або постраждалим від бойових дій [3; 10]. Зокрема, упродовж 2023 р. 63% громадян жертвували кошти через волонтерів і благодійні організації на підтримку ЗСУ; 51% допомагали переселенцям речами чи грошима; 26% особисто виготовляли необхідні для армії речі (маскувальні сітки, ремонтували техніку тощо); 23% брали участь у добровільних акціях на підтримку військових та постраждалих; 13% безпосередньо здійснювали волонтерську роботу з лікування та забезпечення поранених воїнів [10]. Ці цифри яскраво демонструють величезний розмах волонтерства в українському суспільстві під час війни.

Одночасно відбувалися якісні зрушення у самому волонтерському русі. Багато спонтанних ініціатив переросли у зареєстровані організації та фонди, набули досвіду і експертизи. Якщо в перші місяці війни 2022 р. домінувало стихійне екстрене волонтерство, то за два роки діяльність стала більш структурованою і професіоналізованою [3]. Волонтери опанували нові цифрові інструменти координації: з'явилися онлайн-платформи (наприклад, державна платформа «ЄДопомога» для

залучення допомоги нужденним, Українська Волонтерська Служба [8]) та численні волонтерські чати, бази даних запитів і пропозицій [4]. Розширилася географія волонтерства – допомога надається не лише в тилових регіонах, а й на прифронтових та навіть на тимчасово окупованих територіях. На тимчасово окупованих територіях волонтерські групи діють підпільно, здійснюючи евакуацію людей, доставку адресної допомоги, психологічну підтримку, ризикуючи життям та свободою в умовах переслідувань з боку окупаційної влади.

Попри успіхи та масовість волонтерського руху, існує низка серйозних проблем, що стримують його подальший розвиток. Основні виклики можна згрупувати таким чином:

1) Нормативно-правові та інституційні виклики.

Хоча законодавство про волонтерську діяльність діє з 2011 р. [11] і було оновлено, воно не завжди встигає за динамікою подій. Нові виклики війни 2022 р. виявили низку правових прогалин: наприклад, питання спрощення митних процедур для ввезення волонтерами гуманітарної допомоги чи обладнання, забезпечення страхування волонтерів, що працюють у зоні бойових дій, офіційного визнання статусу добровольців тощо. Держава зробила певні кроки назустріч – у 2022-2023 рр. спрощено реєстрацію волонтерських організацій, дозволено залучати іноземців до волонтерства, розширено напрями волонтерської допомоги (зокрема, підтримка сил оборони, відновлення після бойових дій) [6]. Однак інституційне закріплення волонтерства як партнера держави у публічному управлінні перебуває лише на початковому етапі. Волонтерські ініціативи часто діють паралельно з державними структурами, а механізми координації між ними слабкі. Як наслідок, зусилля можуть дублюватися чи витрачатися неефективно. Наприклад, волонтери, що забезпечують військові підрозділи спорядженням, нерідко скаржаться на відсутність зворотного зв'язку від державних органів та низьку залученість

чиновників до спільного вирішення проблем [2]. Існує певний рівень недовіри та непорозуміння: частина дієвих волонтерських груп залишається в опозиції до співпраці з владою, вважаючи таку співпрацю марною чи обтяжливою бюрократично [2]. Отже, головний виклик полягає у створенні ефективних форматів партнерства між волонтерами і державними інституціями. На національному рівні вже започатковано консультативні ради з питань молоді та волонтерства (наприклад, Рада з молодіжних питань при Президентові України, громадські ради при міністерствах) [2]. Подібні дорадчі органи формуються і на місцевому рівні громад. Тим не менш, їх рекомендації мають консультативний характер і не завжди впливають на реальні рішення. Необхідно інституційно залучати представників волонтерського сектору до розробки соціальної політики, програм підтримки населення, планів відбудови – тобто інтегрувати волонтерство у модель спільного врядування.

2) Ресурсні та фінансові виклики.

Для сталості волонтерських проєктів потрібні ресурси – матеріальні, фінансові, людські. На початкових етапах війни волонтери акумулювали величезні обсяги пожертв від громадян та бізнесу. Але з часом обсяги донатів зменшуються через об'єктивні причини: економічний спад і падіння доходів населення, певна втома від постійного напруження, поява скепсису через повідомлення про корупційні скандали. За результатами опитування 2024 р., майже половина благодійників (47%), які допомагали фінансово з 2022 р., продовжують жертвувати в тих самих обсягах, але 34% змушені були скоротити розміри пожертв, головним чином через погіршення власного матеріального становища [10]. Ще 26% донорів, що зменшили допомогу, назвали причиною повідомлення про шахрайство чи нецільове використання коштів, що підірвало їхню мотивацію [10]. Відповідно фінансова стійкість волонтерських ініціатив – під загрозою. Волонтери мусять шукати нові моделі залучення ресурсів: гранти від

міжнародних організацій, партнерство з бізнесом (корпоративне волонтерство), краудфандинг на прозорих платформах. Викликом є також матеріально-технічне забезпечення волонтерських груп: від транспортних засобів для перевезення допомоги до приміщень для штабів, складів тощо. Частково ці потреби закриваються завдяки допомозі донорів і діаспори, але потрібна й підтримка на державному/муніципальному рівні (наприклад, виділення просторів для волонтерських центрів, пільги на перевезення гуманітарних вантажів). Крім того, бракує людських ресурсів у певних напрямках: хоча загалом охочих допомагати багато, проте не всі волонтерські завдання можуть виконувати невідготовлені люди. Є потреба у фахівцях (медики-волонтери, психологи, будівельники для відбудови, водії, IT-спеціалісти для кіберволонтерства тощо). Навчання і тренінги волонтерів залишаються радше ініціативою окремих організацій, ніж системною практикою.

3) Психологічні та соціальні виклики (вигорання).

«Стійкість волонтерських рухів спирається на стійкість людей», – цими словами учасники одного з волонтерських круглих столів підсумували одну з найгостріших проблем сучасної волонтерської діяльності [2]. Інтенсивна діяльність у стані хронічного стресу призводить до синдрому вигорання у волонтерів. Багато активістів понад рік працюють без перепочинку, поєднуючи волонтерство з основною роботою, переживаючи особисті втрати. Ознаки емоційного виснаження серед волонтерів включають втому від співчуття, апатію, роздратованість, труднощі з концентрацією. Деякі волонтери відчують провину, якщо зробили недостатньо, або ж безсилля перед масштабами горя. Усе це негативно впливає і на самих помічників, і на якість їхньої роботи з людьми, які потребують допомоги. Хоча нині вже є програми психоемоційної підтримки волонтерів – індивідуальні консультації психологів, групи підтримки, волонтерські ретрити – багато волонтерів не

охоче ними користуються. Так, за твердженням багатьох волонтерів, «відпочинок – не на часі», а звернення по допомогу вони сприймають як слабкість, що нібито завадить повністю віддатися справі [2]. Таке ставлення тільки посилює вигоряння. Тому важливим викликом для волонтерського сектора є потреба дбати про власний ресурс, вибудувати культуру психологічної гігієни. Організаціям варто запроваджувати чергування, відпустки для волонтерів, проводити тренінги з подолання стресу. Державні та міжнародні програми могли б фінансувати центри психологічної підтримки саме для волонтерів і соціальних працівників. Збереження людського потенціалу волонтерства є критично важливим для його довгострокової стійкості.

4) Координаційні виклики і інформаційний обмін.

Через велику кількість волонтерських ініціатив, які діють одночасно, виникає проблема їх координації. Не завжди існує центральна платформа, де б акумулювалися потреби і пропозиції допомоги по країні. Дуже часто на рівні обласних та міських військових адміністрації здійснюється спроба такої координації, але дуже часто вона пов'язується з рекламою місцевих очільників, корупційними скандалами і це змушує волонтерські організації відмовитися від участі в таких процесах. Незважаючи на те, що з'являються окремі онлайн-майданчики та координаційні чати, дотепер відсутній єдиний реєстр чи координаційний центр волонтерства на національному рівні. Наприклад, гуманітарні штаби різних областей могли б ефективніше розподіляти ресурси, якби мали оперативний обмін даними про наявність продуктів, ліків, місць розселення тощо. В цьому контексті перспективним є розвиток державної інформаційної інфраструктури: створення Національного волонтерського порталу, де волонтерські організації реєструватимуться, публікуватимуть свої потреби і звіти, а громадяни зможуть обирати, кому і як допомогти. Певні кроки зроблено – так, Нацсоцслужба вже публікує на своєму сайті інформацію про

організації, що залучають волонтерів, для покращення прозорості [4]. Але цього замало. Відсутність координації іноді призводить до нерівномірного покриття: в одних місцях допомога надходить у надлишку, а в інших – бракує найнеобхіднішого; коли окремі категорії осіб, що потребують підтримку отримують допомогу часто, а інші – ніколи. Таким чином, налагодження горизонтальних зв'язків між волонтерськими групами, спільні мережеві об'єднання (асоціації волонтерів) – важливе завдання. Так само залишається викликом інформаційна підтримка волонтерства в суспільстві: необхідно продовжувати висвітлювати успішні історії добровольців, підкреслювати значущість їхньої праці, щоб зберігати високий рівень суспільної мотивації до волонтерства.

Попри окреслені труднощі, волонтерський рух має значний потенціал подальшого зростання і розвитку, особливо в контексті післявоєнної відбудови та реформування системи соціальної підтримки. На сьогодні можна виокремити кілька ключових напрямів, які визначають перспективи волонтерства:

1) *Удосконалення державної політики і нормативної бази.* Важливим кроком вперед стане розробка і впровадження державної Стратегії розвитку волонтерської діяльності. Такий документ міг би визначити пріоритети підтримки волонтерства на найближчі 5-10 років, закріпити механізми фінансування (наприклад, через державні гранти для волонтерських проєктів, компенсації витрат волонтерів на транспорт тощо), спростити бюрократичні процедури. Вона має бути підкріпленою державною цільовою програмою «Сприяння розвитку волонтерської діяльності в Україні» [5, с. 143]. Законодавчо доцільно передбачити соціальні гарантії для волонтерів, які виконують небезпечну роботу (страхування життя і здоров'я, пільги при лікуванні у разі травмування під час волонтерської діяльності). На місцевому рівні варто приймати програми сприяння волонтерству – наприклад, виділення приміщень

комунальної власності під волонтерські центри, підтримка шкільного та студентського волонтерства шляхом грантів. Інституційно перспективним є створення при органах влади окремих підрозділів чи уповноважених осіб з питань волонтерства, які б опікувалися координацією з громадськими ініціативами. Таким чином, волонтерство поступово інтегруватиметься у систему публічного управління як повноцінний партнер.

2) *Розвиток волонтерства у сфері соціальної роботи.* Сфера надання соціальних послуг – одна з найперших, куди залучалися волонтери, і її роль тільки зростатиме. Демографічні та соціальні виклики (старіння населення, значна кількість осіб з інвалідністю та ветеранів війни, численні сім'ї, що втратили годувальників чи житло) створюють величезний попит на соціальну підтримку. Державні соціальні служби фізично не здатні повністю охопити всіх потребуючих, особливо на рівні громад. Тому волонтери-соціальні помічники стають необхідною ланкою. Тому на сьогодні необхідна зміна підходів до волонтерства – як до ресурсу соціальної роботи; як технологія соціальної роботи та волонтерство як суб'єкт соціальної роботи [9, с. 129].

Перспективним є закріплення у кожній територіальній громаді груп волонтерів за місцевими центрами соціальних служб. Вони можуть допомагати соціальним працівникам у догляді за самотніми літніми людьми, проводити дозвіллєві заходи для дітей з уразливих сімей, відвідувати на дому осіб з інвалідністю, супроводжувати їх в лікарні тощо. Для цього слід запровадити системи навчання волонтерів основам соціальної роботи (наприклад, короткострокові курси при центрах соцслужб). Особливо важливим є більш активне залучення до волонтерства студентської молоді; стимулювання їх соціальної активності; визнання здобутків як на рівні освітнього закладу так і на рівні громади [7, с. 211]. Позитивним прикладом є програми «рівний рівному», коли підготовлені волонтери з числа психологів чи соціальних педагогів

надають консультації постраждалим, чи волонтери-ветерани допомагають адаптуватися новим ветеранам війни. Розвиток такого локального волонтерства значно підвищить доступність соціальних послуг і згуртованість громад.

3) *Підтримка та мотивація самих волонтерів.* Волонтерський рух не буде сталим. У моменти гострої необхідності він активізується, але поступово відбувається вигорання. Перспективним є створення системи мотивації та визнання добровольців. Зокрема, на національному рівні доцільно запровадити щорічні відзнаки і премії для волонтерів за особливі заслуги. Публічне визнання (нагородження на державні свята, висвітлення історій успіху в ЗМІ) підвищує престиж волонтерства. На рівні організацій важливо впроваджувати практику подяки волонтерам, сертифікатів про набуті навички, рекомендацій для майбутнього працевлаштування. Крім морального заохочення, вагома складова – навчання і розвиток компетенцій. У перспективі очікується поява більшої кількості тренінгових програм для волонтерів: від управління проєктами і фандрейзингу до навичок психосоціальної підтримки. Міжнародні організації можуть надати експертну допомогу, обмін досвідом з волонтерськими службами інших країн (наприклад, Peace Corps, Червоний Хрест тощо). Ще одним мотиваційним фактором є перспектива кар'єрного чи освітнього розвитку: наприклад, зарахування волонтерського стажу студентам як виробничої практики або переваги при вступі на магістерські програми з соціальної роботи. Все це сприятиме притоку нових волонтерів і утриманню тих, хто вже залучився.

4) *Технологізації та нові форми волонтерства.* Майбутнє волонтерської діяльності тісно пов'язане з інноваціями. Уже сьогодні в Україні набуває поширення цифрове волонтерство – коли люди допомагають дистанційно через інтернет (ведення інформаційних кампаній, кібербезпека, збір даних про потреби тощо). Соціальні мережі

стали одним з головних інструментів мобілізації допомоги. Перспективно розвивати спеціалізовані мобільні додатки, які з'єднують волонтерів і тих, кому потрібна підтримка, за принципом «Uber для волонтерів». Наприклад, людина похилого віку може через додаток залишити запит на допомогу (купити ліки, продукти), а волонтер поблизу отримує сповіщення і виконує цю заявку. Такі проєкти (як-от «Допомагати просто» від ПриватБанку чи подібні ініціативи) вже з'являються і надалі поширюватимуться, роблячи залучення у волонтерство простішим для широкого загалу. Інша нова форма – корпоративне волонтерство, коли бізнес-структури організовано залучають своїх працівників до суспільнокорисних справ (прибирання територій, наставництво для молоді, участь у благодійних акціях). В Україні цей напрям лише зароджується, але міжнародний досвід показує його ефективність для підвищення соціальної відповідальності бізнесу. Таким чином, завдяки технологіям і новим форматам, волонтерство стане ще доступнішим та різноманітнішим, залучаючи людей з різними вміннями і стилем життя.

5) *Роль волонтерства у післявоєнному відновленні.* Очікується, що після завершення бойових дій волонтери зіткнуться з новим фронтом роботи – відбудовою країни. Це і відновлення зруйнованої інфраструктури (де можливе залучення добровольчих будівельних бригад на кшталт «Добробату»), і реінтеграція ветеранів та постраждалих сімей (психологічна допомога, професійна адаптація), і продовження підтримки внутрішньо переміщених осіб. Важливо вже зараз закладати основи для організації цих процесів. Волонтерські організації можуть переформатовувати свою діяльність відповідно до потреб мирного часу: хто допомагав армії – переорієнтуватися на допомогу ветеранам; хто забезпечував населення в укриттях – працювати над підвищенням громадської безпеки та освіти. Держава має включити найактивніші волонтерські спільноти до планування реконструкції на місцях, адже вони

добре знають реальні потреби громад. Отже, надзвичайно перспективною є інтеграція волонтерів у програми розвитку громад – починаючи від участі у місцевих комісіях з відновлення і завершуючи контролем за прозорістю використання коштів від донорів. Таким чином волонтерство еволюціонує із реагування на кризу до довгострокової участі в розбудові суспільства.

Підсумовуючи можна зазначити, що українське волонтерство сьогодні стоїть на роздоріжжі між ентузіазмом мільйонів небайдужих громадян та необхідністю перейти на новий рівень зрілості й організованості. Наявні виклики, хоч і численні, є водночас точками росту: подолання кожної перешкоди робитиме волонтерський рух сильнішим. Урок останніх років полягає в тому, що волонтери стали «іншим українським військом» на внутрішньому фронті підтримки держави [1]. Збереження цього потенціалу і скерування його у конструктивне русло – стратегічне завдання на найближчий час.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Волонтерська діяльність в Україні перетворилася на невід’ємний елемент соціального життя і суттєвий чинник підвищення стійкості держави перед викликами. Волонтерство у сфері соціальної роботи особливо важливе, адже доповнює роботу державних служб у підтримці найуразливіших категорій населення. Основними викликами розвитку волонтерської діяльності наразі є: недостатня інтеграція волонтерських ініціатив у систему державного управління та соціальних послуг; недосконалість нормативної бази в аспектах захисту і стимулювання волонтерів; обмеженість ресурсів і вигорання людського потенціалу; потреба в кращій координації та обміні інформацією між численними волонтерськими організаціями. Водночас Україна має унікальне вікно можливостей для зміцнення свого волонтерського руху. Серед ключових перспектив – розвиток державно-громадського партнерства (шляхом створення постійних

механізмів співпраці, рад волонтерів при органах влади, спільного планування програм соціального захисту); підтримка волонтерів через навчання, психологічну допомогу і суспільне визнання; залучення нових технологій для масштабування волонтерських проєктів; стимулювання молодіжного волонтерства в освітніх установах; активне включення волонтерських об'єднань у процеси післявоєнної відбудови і розвитку громад.

Для науковців залишається актуальним ряд питань, які потребують подальших досліджень. Зокрема, перспективним є компаративний аналіз – порівняння української моделі волонтерства з досвідом інших країн Східної Європи, що переживали подібні виклики, для виявлення найкращих практик. Варто поглибити вивчення мотивації волонтерів та факторів, що впливають на тривалість їх залучення – аби розробити рекомендації з утримання активістів у довгостроковій перспективі. Окремої уваги заслуговує тема взаємодії волонтерів і професіоналів соціальної роботи: як вибудувати такі партнерські стосунки, що підвищать ефективність допомоги клієнтам і водночас не призведуть до конфліктів ролей. Також потребує дослідження вплив масового волонтерства на соціальний капітал та згуртованість українського суспільства у повоєнний період. Відповіді на ці питання матимуть не лише академічне, а й практичне значення – вони допоможуть максимально реалізувати потужний потенціал волонтерства для відродження і розвитку України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Leonchuk O. Ukraine's Other Army: Civil Society through the Lens of Citizen Finance and Volunteering. Research Triangle Park, NC: RTI International, 2023. 23 p.
2. Богомолів М. Б., Чальцева О. М. Нормативне регулювання інституту волонтерства в Україні. Прикладні аспекти сучасних

міждисциплінарних досліджень: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Вінниця, 01 листопада 2024 р.). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2024. С. 104-106.

3. Войтенков Д. Розвиток волонтерської діяльності в Україні: тенденції, виклики та перспективи. URL: <https://ur.knute.edu.ua/server/api/core/bitstreams/29bb9242-e9df-4d99-9994-3b343789f44c/content> (дата звернення 17.10.2025 р.).

4. Волонтерство: нормативно-правова база, роз'яснення та інформація. URL: <https://nssu.gov.ua/volonterstvo> (дата звернення: 17.10.2025).

5. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження. Київ: Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики, 2018. 240 с.

6. Корнят В. С., Боринець Х. М. Волонтерська діяльність в умовах воєнного стану у порівняльній перспективі. *Гуманітарний форум*. 2024. Т. 2, № 1. С. 24-31.

7. Котелевець А. М. Розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності: дис... докт. філос. Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2024. 362 с.

8. Лобуренко А. Волонтерство в Україні: океан можливостей чи море викликів? (інсайти круглого столу Української Волонтерської Служби, 10.10.2024). URL: <https://volunteer.country/library/volonterstvo-v-ukrayini> (дата звернення: 17.10.2025).

9. Овчарова В. С. Соціальна робота з залучення молоді до волонтерської діяльності на рівні громади : дис... докт. філос. Запоріжжя: Запоріжський нац. ун-т, 2024. 234 с.

10. Підсумки 2023 року: громадська думка українців (пресреліз результатів загальнонаціонального опитування від 27.12.2023). URL:

<https://dif.org.ua/article/pidsumki-2023-roku-gromadska-dumka-ukraintsiv>
(дата звернення: 15.10.2025).

11. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI. URL: zakon.rada.gov.ua/go/3236-17 (дата звернення 17.10.2025 р.)

REFERENCES

1. Leonchuk, O. (2023). Ukraine's Other Army: Civil Society through the Lens of Citizen Finance and Volunteering. Research Triangle Park, NC: RTI International [in English].

2. Bohomolov, M. B., & Chaltseva, O. M. (2024). Normatyvne rehuliuвання instytutu volonterstva v Ukraini [Regulation of the Institute of Volunteering in Ukraine]. *Prykladni aspekty suchasnykh mizhdystsyplinarnykh doslidzhen: materialy III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Vinnytsia, 01 lystopada 2024 r.)*. Vinnytsia: DonNU imeni Vasylia Stusa, 104-106 [in Ukrainian].

3. Voitenkov, D. (2023). Rozvytok volonterskoi diialnosti v Ukraini: tendentsii, vyklyky ta perspektyvy [Development of Volunteer Activity in Ukraine: Trends, Challenges, and Prospects]. Retrieved from <https://ur.knute.edu.ua/server/api/core/bitstreams/29bb9242-e9df-4d99-9994-3b343789f44c/content> [in Ukrainian].

4. Volonterstvo: normatyvno-pravova baza, roiasnennia ta informatsiia (2025) [Volunteering: Legal Framework, Clarifications and Information]. *National Social Service of Ukraine*. Retrieved from <https://nssu.gov.ua/volonterstvo> [in Ukrainian].

5. Horinov, P., & Drapushko, R. (2018). Volonterska diialnist v Ukraini: sotsialno-pravove doslidzhennia [Volunteer Activity in Ukraine: A Socio-Legal Study]. Kyiv: State Institute for Family and Youth Policy [in Ukrainian].

6. Korniat, V. S. & Borynets, Kh. M. (2024). Volonterska diialnist v umovakh voiennoho stanu u porivnialnii perspektyvi [Volunteering under Martial Law in a Comparative Perspective]. *Humanitarnyi forum* – Humanitarian Forum, 2(1), 24-31 [in Ukrainian].
7. Kotelevets, A. M. (2024). Rozvytok sotsialnoi aktyvnosti studentiv u volonterskii diialnosti [Development of Students' Social Activity in Volunteering: PhD Dissertation]: dysertatsiia doktora filosofii. Borys Hrinchenko Kyiv University, Kyiv [in Ukrainian].
8. Loburenko, A. (2024). Volonterstvo v Ukraini: okean mozhlyvostei chy more vyklykiv? (Insaity kruhloho stolu Ukrainskoi Volonterskoi Sluzhby, 10.10.2024) [Volunteering in Ukraine: An Ocean of Opportunities or a Sea of Challenges? (Insights from the Round Table of the Ukrainian Volunteer Service, October 10, 2024)]. Retrieved from <https://volunteer.country/library/volonterstvo-v-ukrayini> [in Ukrainian].
9. Ovcharova, V. S. (2024). Sotsialna robota z zaluchennia molodi do volonterskoi diialnosti na rivni hromady: dysertatsiia doktora filosofii [Social Work on Engaging Youth in Volunteering at the Community Level]: PhD Dissertation. Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia [in Ukrainian].
10. Pidsumky 2023 roku: hromadska dumka ukraintsiv (presreliz rezultativ zahalnonatsionalnoho opytuvannia vid 27.12.2023). (2023). [Results of 2023: Public Opinion of Ukrainians (Press release of the nationwide survey, December 27, 2023)]. Retrieved from <https://dif.org.ua/article/pidsumki-2023-roku-gromadska-dumka-ukraintsiv> [in Ukrainian].
11. On Volunteer Activity: Law of Ukraine No. 3236-VI (2011, April 19). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3236-17> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції / Received 30.10.2025

Прийнята до друку / Accepted 07.11.2025